

Buskø-affæren

**- HVORDAN EI NORSK SELFANGSTSKUTE BLE
USAs
FØRSTE FANGST I ANDRE VERDENSKRIG**

Det kommer et skip! 8. september, - det kommer et skip! Jeg har merket det lenge, har hørt det og. Det setter tankene mine i voldsom virksomhet. Jeg blir rastlaus, farer fram og tilbake, får hytta i perfekt stand, gjør klar til å ta imot gjester, - de har kurs for Revet, «Moskusheimen». Så går det altså skip fra Norge ennå, så har de ikke glemt oss, - jeg får ikke dette til å høve med alt det jeg har hørt i radio og sluttet meg til. Jeg blir i sjelelig villrede med alt ihop. Det er s/s «Buskø» av Ålesund. (Sørensen 1958, side 211-212)

Selfangstskuta Buskø på feltet i Vestisen tidlig 1950-tall. (Gjengitt etter tillatelse fra Ishavsmuseet, Brandal).

AV FRODE SKARSTEIN - frode@skarstein.no

Med disse uvanlig emosjonelle linjene beskriver den legendariske fangstmannen Henry Rudi sine følelser tidlig september 1941. Etter en lang og ensom vinter og sommer forstår han at han ikke er glemt der han har ligget vinteren over i den skrøpelige hytta Moskushima på den smale stripa levelig land mellom Grønlands enorme innlandsis og Atlanterhavet. Han hadde forlatt Norge med en fangstekspedisjon på vårparten 1939, før Tyskland gikk inn i Norge og Danmark. Gjennom vinteren 1940-41 og sommeren 1941 hadde han bare sporadisk kontakt med den lille gjengen danske fangstmenn spredt utover hele Nord-

øst-Grønland. Sesongen hadde vært dårlig, og etter at batteriene til radioen gikk tom hadde han omtrent ingen informasjon om hvordan det gikk med Norge i krigen, og ikke minst om han ville motta nødvendige forsyninger dette året.

Rudis fortelling fortsetter: *Med folk om bord, folk som skal landsettes her på Nordaust-Grønland! Den har alt vært med fem mann nordafor, tre på Petersbukta ved Hochstetter Forland og to på Kuhnøya. Og hit kom de for å landsette Gerhard Anthonsen med sitt spartanske utstyr.* Etter velkomsten var overstått og nyheter utvekslet fortsatte *Buskø* på hen-

nes reis sørover langs den planlagte forsyningsruta mot Myggbukta, Humboldt og endelig til den sørligste av de norske fangststasjonene ved Antartichamn. Rudi og partneren fulgte med for å sette ut noe av utstyret deres litt sør for Revet, på Kapp Herschel. Men, rett etter at de forlot *Buskø*, antakeligvis i en mindre båt, forteller Rudi at nå *tok det til å skje saker og ting.*

Det amerikanske kystvaktskipet USCG *Northland* som var på patrulje i området, *grå og alvorlig i fargen*, praiet dem. *Northland*, som utførte amerikansk ordre om å evakuere alle fangstmenn på

Buskø i dravis utenfor Nord-Øst Grønland (Gjengitt med forfatters tillatelse fra Ottesen's Ishavskuter III (2001))

Øst-Grønland, hadde allerede oppbrakt *Buskø* og anholdt alle om bord. Rudi, i sitt femtiende år, som tenkte at han *hørte nok til i landstormen for lenge sia* (Sørensen 1958, s. 201), klarte å overbevise den *rolige og høflige* kapteinen på *Northland*, Commander C. C. Von Paulsen, om at han måtte få bli igjen (Sørensen 1958). Derfor står Henry Rudi et par dager senere igjen alene på stranda nedenfor Moskusheimen, mens *Northland* damper av gårde og forsvinner. Krigen kom snart nok til å nå ham igjen. Innen ett år, mens konflikten mellom tyskerne og de allierte eskalerte på Grønland, ville Rudi bli medlem av den danskkontrollerte grønlandske sledepatroljen som ble dannet på den tiden etter et amerikansk initiativ (Odsbjerg 1990).

En forsyningsekspedisjon

Den niende april 1940 kom den andre verdenskrig til Norge og Danmark med de tyske okkupasjonsstyrkene. På den tiden var *Arktisk Næringsdrift* (det viktigste norske selskap involvert i fangst på Nordøst-Grønland) og *Norges Svalbard og Ishavsundersøkelser* (NSIU - forløperen til *Norsk Polarinstitut*) involvert i

fangst og værvarslingsrelaterte aktiviteter på Øst-Grønland. Delt mellom områdene i sør og nord på østkysten av Grønland hadde omtrent et dusin fangstmenn vinteren 1939-40 som vanlig overvintret i små fangsthytter spredt utover den enorme kyststripen, i tillegg til en telegrafist og en vitenskapsmann. En av fangstmennene hadde også brakt med seg sin kone, som hadde født en unge i vinternatta.

Få private båter forlot Norge etter den tyske okkupasjonen, men de tyske okkupasjonsstyrkene lot seg irritere av det svake dryppet av skuter som allikevel klarte å forsvinne ut over Nordsjøen mot Storbritannia. Det ble derfor lagt strenge restriksjoner på hvilke turer skuter med lengre rekkevidde kunne legge ut på. Allikevel klarte NSIU i løpet av sommeren 1940, gjennom en besynderlig blanding av tillatelser fra den tyskinstallerte administrasjonen i Oslo og representanter for den flyktende regjering da i det fremdeles frie Tromsø, å få sendt ut to skuter, *Veslekari* og *Ringsel*, for å forsyne nordmennene på Øst-Grønland. Utenfor østkysten av Grønland ble *Veslekari* oppbrakt av den norske patruljebåten

Fridtjof Nansen, nå i alliert oppsynstjeneste på Grønlandskysten. Mannskapet ble brakt til England under mistanke om at de hadde samarbeidet med tyskerne. Leder for *Veslekari*-ekspedisjonen, John Giæver, klarte senere å bli overført til USA hvor han arbeidet for norske myndigheter der. Fangstmennene som hadde overvintret fikk valget mellom å bli igjen eller å bli evakuert. Seks fangstmenn ble evakuert til Island. Upåvirket av disse hendelsene kom *Ringsel* seg uforferdet tilbake til Norge, til tross for at hun støtte på USCG *Northland* i Sørøst-Grønland tidligere.

Da våren tinte bort den dårlige fangst vinteren 1940-41 befant det seg syv fangstmenn på Nordøst-Grønland. Flere av disse hadde vært der i flere år. Forsyning av disse var den umiddelbare og opplagte årsaken til en ny forsyningsekspedisjon sommeren 1941. Et mer lønlig og langsiktig mål var drømmen om norsk-arktisk ekspansjon som drev som en understrøm gjennom det meste av aktiviteten til Arktisk Næringsdrift og NSIU på den tiden. Dommen i den internasjonale domstolen i Haag i 1933 som gikk imot den norske okkupasjonen av det store området kalt Eirik Raudes Land på Øst-Grønland drepte den offentlige interessen i Grønlandssaken i Norge, og satte en effektiv stopper for konkrete norske ekspansjonsplaner på Øst-Grønland (Blom 1973, Skarstein 2006). Det effektive og godt synkroniserte tospannet som orkestrerte okkupasjonen på trettitallet, Adolf Hoel (en innflytelsesrik norsk geolog som ledet NSIU) og Gustav Smedal (en nasjonalistisk advokat som brant for norsk polar ekspansjon), så et mulighetens vindu i krigsutbruddet. Kunne endringen i maktbalansen som den tyske invasjonen av Danmark og Norge skapte, brukes til å vinne tilbake *Norges tapte kolonier i øst*? Videre, krigen hadde

Den norske delegasjonen til Haag under forberedelsene til rettsaken i november 11932 i anledning Norges okkupasjon av Øst-Grønland. Adolf Hoel sitter helt til høyre med Gustav Smedal til venstre for seg.

satt Grønland i USAs strategiske fokus. Gjennom en avtale mellom USA og den nå isolerte danske guvernør på Grønland hadde US Coast Guard sikret vestkysten av Grønland og patruljerte samtidig sørlige deler av østkysten. Disse patruljene inspiserte og fortumlet NSIU og Arktisk Næringsdrifts aktiviteter på østkysten. Hoel og Smedal uttrykte klart at om norske myndigheter ikke viste støtte til disse fangstmennene, så ville forandringene i det geopolitiske bildet inspirere USA til å besette øya (Hoel 1977). USA foretok faktisk en helt klar endring i sin tolkning av øyas politiske og sikkerhetsmessige rolle på en slik måte at Grønland falt inn under USAs interessesfære på denne tiden (Stordalmo 2006). Dette betydde at USA kunne påkalle sin Monroe-doktrine fra 1920-tallet, og forklare enhver tysk eller tyskinspirert aktivitet på Grønland som aggresjon mot USAs interesser. Med de midlene de måtte finne praktiske.

Med dette som bakteppe så duoen Hoel og Smedal på det amerikanske samarbeidet med danskene på Grønland som en trussel. Ikke bare som en overhengende trussel mot Norges interesser på Øst-Grønland, men og som en trussel mot hele ideen om at Grønland var en del av Europa og ikke den nye verden. Ett år inn i den tyske okkupasjonen av Norge var Hoel og Smedal opptatt med å påvirke tyske myndigheter i Norge til direkte handling i norsk favør i Grønlandsspørsmålet.

Tyskerne på sin side hadde liten interesse av norsk-arktisk imperialisme. De arktiske ekspansjonsentusiastene Hoel og Smedal falt tilbake til strategien fra kampen om Eirik Raudes Land ti år tidligere, nemlig å kreve hevd gjennom subsidiert bruk og utforskning av landet. Derfor ble

det for Hoel, Smedal og NSIU essensielt å opprettholde norsk fangstaktivitet på Øst-Grønland for å kunne vedlikeholde de norske brukskrav til rettigheter i Arktis (Hoel 1977). Da de allierte ødela NSIUs værstasjoner på Øst-Grønland i 1940 for å hindre at tyskerne i det okkuperte Norge kunne benytte seg av værmeldingene fra disse, ville funksjonen til en eventuell ekspedisjon i 1941 være redusert til å forsyne og avløse fangstmennene på fangststasjonene.

For å forsikre seg om at ekspedisjonsplanene ikke ville forsvinne inn i skrivebordskuffen til en eller annen byråkrat, skrev Hoel sent våren 1941 direkte til Vidkun Quisling. Quisling, som i 1932 hadde klart å få Hoel inn i NS-listene gjennom løfter om å gjøre Grønlands-saken til partisak, hadde grandiose planer om en mektig ekspedisjon med over hundre fangstmenn og flere skuter. Å hyre inn så mange fangstmenn på så kort tid var urealistisk, men å skrape sammen 50 fangstmenn skulle kunne gå, mente man (Stordalmo 2006). Fangstmennene ville trenge å bli lønnet, mente NSIU, da fangstsesongen ikke ville gi nok inntekt for så mange fangstfolk. Det var derfor klart at for NSIU var *fangsten ikke hovedpoenget, det var det aldri her* (Barr 2003), hovedpoenget var tilstedeværelse.

Denne opprinnelige planen ble avvist av Handelsdepartementet og de tyske myndigheter. Sett i lys av oppbringingen av *Veslekari* året før og USAs engasjement på Grønland kunne ikke dette avslaget kommet som noen overraskelse. Tidlig i august fikk Arktisk Næringsdrift i stand en enighet med Handelsdepartementet om en mer moderat ekspedisjon som omfattet ti fangstmenn og bare ett fartøy. Denne unnsetningsekspedisjonen fikk til og med 140 000 kroner i støtte fra samme departement (Barr 2003). I utgangspunktet skulle hver bemannet fangststasjon ha et radiosett for å opprettholde kommunikasjon mellom stasjonene. Handelsdepartementet insisterte derimot på at ingen landbaserte radiosett kunne bli tatt med, da dette ville øke risikoen for

Krigen om Været

Siden været i Atlanterhavet og i Nord-Europa i det store og hele er påvirket av forholdene på Grønland var det av stor betydning for både de allierte og for tyskerne å ha værstasjoner på østkysten av Grønland. Denne dunkle og kalde kampen om været på Øst-Grønland blusset egentlig aldri skikkelig opp, men for folkene i den danske sledepatruljen (hvor blant annet Henri Rudy til slutt ble med) var konflikten farlig nok. Dagboksnotatene som ble ført på kveldene etter dag ut og dag inn med patruljering på hundspann av enorme kystlinjer i evig vintermørke og kulde forteller om stor innsats og vanskelige utfordringer.

Lederen av NSIUs unnsetningsekspedisjon til Nordøst-Grønland i 1941, Hallvard Devold. Bildet er tatt i Laukvik i Senja rett før avgang fra Norge til Grønland. Fire år ville passere før han kunne returnere til Norge. (© Norges Polarinstitutt)

at ekspedisjonen skulle bli anholdt av britiske eller amerikanske patruljeskjip. Dette forbeholdet ble formalisert gjennom en avtale mellom departementet og Arktisk Næringsdrift. Videre, hele ekspedisjonen skulle holdes hemmelig for å unngå at de allierte styrker skulle få nyss om den.

Buskø entrer scenen

Med klarsignal fra den tyskinnsatte administrasjonen i Oslo kunne Hoel sette hjulene i bevegelse. Etter å ha ringt flere redere, ble til slutt den dampdrevne skuta *Buskø* av Ålesund innleid til ekspedisjonen. *Buskø* var i eie av rederen Elling Aarseth, som også eide *Veslekari*, som nå varr i alliert tjeneste i Vest-Atlanteren. Bygd i 1926, utrustet med en 140 hesters dampmaskin fra 1902 og med en lengde på 105 fot var *Buskø* det største isgående fartøy tilgjengelig for leie på den tiden. Navnet kommer fra Buskøya ved munningen av Sognefjorden, hvor den opprinnelige eieren Jan Hess soknet til. *Buskø* ble offisielt leid inn i regi av Arktisk Næringsdrift og i kontrakten mellom eierne av *Buskø* og Arktisk Næringsdrift var ekspedisjonens formål spesifisert som *undesøkelse av videnskapelig art samt å bringe nye overvintre og nye forsyninger til norske stasjoner og/eller å hente hjem folk,*

fangst og utstyr. Den erfarne fangstmann og ekspedisjonsleder Hallvard Devold, som på den tiden vikarierte i John Giævers stilling som sekretær i NSIU (etter at Giæver ikke kom tilbake fra forsynings-ekspedisjonen med *Veslekari* året før) ble innleid som ekspedisjonsleder for 1941 ekspedisjonen. Hallvard Devold hadde tidligere spilt en sentral rolle i kampen om Eirik Raudes Land i 1931 gjennom sin stilling som leder av ekspedisjonen som gjennomførte den første okkupasjonen av Eirik Raudes Land (Blom 1973; Barr 2003; Skarstein 2006).

Under planleggingen av ekspedisjonen ble Adolf Hoel flere ganger bedt om å redegjøre nokså detaljert om ekspedisjonsplanene for en viss Obersturmführer Werner Krause fra det tyske Sicherheits Polizei. Gjennom flere møter ble Hoel utspurt om alle aspekter av ekspedisjonen, inkludert bakgrunnen til fangstfolkene og mannskapet på *Buskø*. *Buskø* forlot Ålesund 18. august 1941, og med Hallvard Devold om bord krøp skuta langs kysten nordover mot det siste anløpet i Norge, nemlig Laukvik i Senja, hvor kursen ville dreies vestover og ut over Nord-Atlanteren. Underveis nordover hadde *Buskø* flere stopp for å få om bord utstyr og mannskap. Før avrei-

sen fra Ålesund sendte Devold følgende telegram til Hoel: *Om av interesse underrett Krause at deltagerne gaar ombord i Namsos, Sannessjøen og Laukvik.* I følge Devolds senere forklaring ble telegrammet sendt fordi han hadde inntrykk av at Krause ønsket å inspisere mannskapet og ekspedisjonsdeltakerne, da han trodde dette var hele grunnen til at Krause var involvert i det hele tatt. Som Devold selv uttrykte det: *Allerede før min avreise fra Oslo var jeg gjort oppmerksom på at Krause ville komme til Ålesund for å inspisere ekspedisjonen før avreisen. På grunn av at det lot til å være så viktig å få rede på hvilke personer skulle delta i ekspedisjonen tenkte jeg at hensikten med hans reise var å gjøre seg et inntrykk av ekspedisjonens deltakere og muligens å ordne med vår avreisetillatelse.*

Men Krause viste seg ikke i Ålesund, og Devold fikk beskjed om å møte den tyske havnekommandant, kaptein Prusch, på Havnekontoret. En hel dag ble han forhørt av Prusch om ekspedisjonens formål, noe han måtte gjenta flere ganger etter hvert som nye tyske offiserer kom inn i rommet. Som en forvirrende avslutning på dagen ble den reiselystne Devold tatt med på en sosial kveld med *kinografer og deretter til middag.* Den påfølgende dagen dukket Krause fremdeles ikke opp i Ålesund, og Devold sendte det ovennevnte telegrammet for å informere Hoel om sine handlinger. Dette telegrammet forsto han senere i affærens utvikling kunne indikere at han var interessert i at tyskerne skulle kunne nå skuta.

Buskø ankom Laukvik i Senja 28. august 1941. Herfra skulle skuta legge ut over Atlanteren. Samme dag ankom Obersturmführer Krause i ei fiskeskute fra Tromsø, og gav inntrykk av at han skulle inspisere

Buskø og mannskapet. Det ble fort klart at besøket hadde en mer bisk begrunnelse. Krause insisterte på at skuta ikke bare skulle ta med et landbasert radiosett, men også en telegrafist til Petersbukta på Grønland, hvor to av ekspedisjonens medlemmer skulle være stasjonert. Både Buskø's kaptein og maskinist protesterte. I en krass ordveksling med Krause hintet maskinisten at tyskerne jo ikke hadde noen garanti for at Buskø ville komme tilbake. Krause svarte tørt at *det har man ikke, men vi har lange armer, vi har både undervannsbåter og fly og De har familie hjemme.* (Simonsen 1941a). Samme dag sendte kapteinen og maskinisten et felles telegram til Buskø's eier, Elling Aarseth, som han fikk først etter Buskø's avgang: *Jeg tillater mig herved å meddele at vi her i Laukvik har fått ombord en ekstra mann, fra Deutsche Wehrmacht, som oppgis å være telegrafist, meteorologisk iakttagger. Dette er utenfor kontrakten og jeg meddeler dette for ordens skyld. Forøvrig skal jeg oppfylle mit oppdrag efter evne og overenskomst. Vi avgår fra Laukvik kl. 4 morgen den 29. august. Ærbødigst Elias Hessen - Petrus Ekrem.*

I følge Devolds versjon av saken, så hadde han i Harstad, underveis nordover med Buskø, hatt en telefonsamtale med Adolf Hoel. Hoel informerte da Devold om at en ekstra kar ville bli med på ekspedisjonen. Devold oppfattet Hoel som meget skuffet over denne utviklingen, og når Devold spurte Hoel om dette var en nordmann eller tysker, svarte Hoel tørt: *Det er nokk en nordmann som heter Bradley.*

Agenten

En tabell i utgave nr. 88 av NSIUs tidskrift *Skrifter*, utgitt i 1945, lister alle medlemmer og samarbeidspartnere ved ekspedisjonene som ble organisert av NSIU i perioden 1937-41. Tabellen har et innlegg som følger: *Bradley, Jacob. Wireless operator North-East Greenland 1941.*

Dette var mannen de tyske myndighetene tvang om bord på Buskø i Laukvik.

Tabell som viser oversikt over alle medlemmer og samarbeidspartnere i ekspedisjonene sendt ut av NSIU i perioden mellom 1937 og 1940, hentet fra utgave nr 88 av NSIU-publikasjonsserien "Skrifter", 1945.

Iacob Bradley (hans navn var Iacob, ikke Jakob) vokste opp i Bergen. Ved utbruddet av krigen i Norge var han 25 år gammel, og medlem siden 1934 i Nasjonal Samling i Bergen (Pryser 2001). Han hadde på denne tiden nådd ranken Sveitfører (sammenlignbart med kaptein) i Hirden, Nasjonal Samlings militia, og hadde omtrent 120 mann under seg. Det betyr at han var en sentral mann i Hirden i Bergen, som på denne tiden kun talte en sveit. I følge hans senere forklaringer var hans oppgaver for det meste propaganda og verving ved NS-kontoret. Dette stemmer for såvidt overens med Pryser (2001) som omtaler ham som en tidlig norsk agent for tyskerne i Norge, med oppgaver som rekruttering av agenter til Hirdstabens etterretningstjeneste (Pryser 2001, s. 245). Bradley hevdet senere at han sa opp vervet som Sveitfører høsten 1940 på grunn av uoverenskomster med en tysk rådgiver som skulle assistere det lokale NS-laget. Våren 1941 tok han dette et steg videre og lot sitt medlemskap i NS forfalle, en handling som han påstod var inspirert av samme konflikt fra seks måneder tidligere. Uansett, Bradley satt med et godt nettverk av tyskere, spesielt sivile tyskere i det tyske nazistpartiet. Til tross for at han selv beskrev seg som ute av NS opprettholdt han kontakten med nazistbevegelsen gjennom sosiale forbindelser med Nazipartimedlemmer og besøk til NS-lagets kontorlokaler i Bergen (Simonsen 1941a).

Denne kontakten med det norske NS, hans tyske naziforbindelser samt hans erfaring som sjømann var sannsynligvis grunnen til at han i midten av august 1941 ble oppringt av en viss Weiler i det tyske Sicherheits Polizei i Norge. Weiler informerte Bradley om at de hadde planer om en ekspedisjon til Grønland

LISTS AND TABLES

1. Members and Collaborators of the Expeditions sent out by Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser 1937—1941.

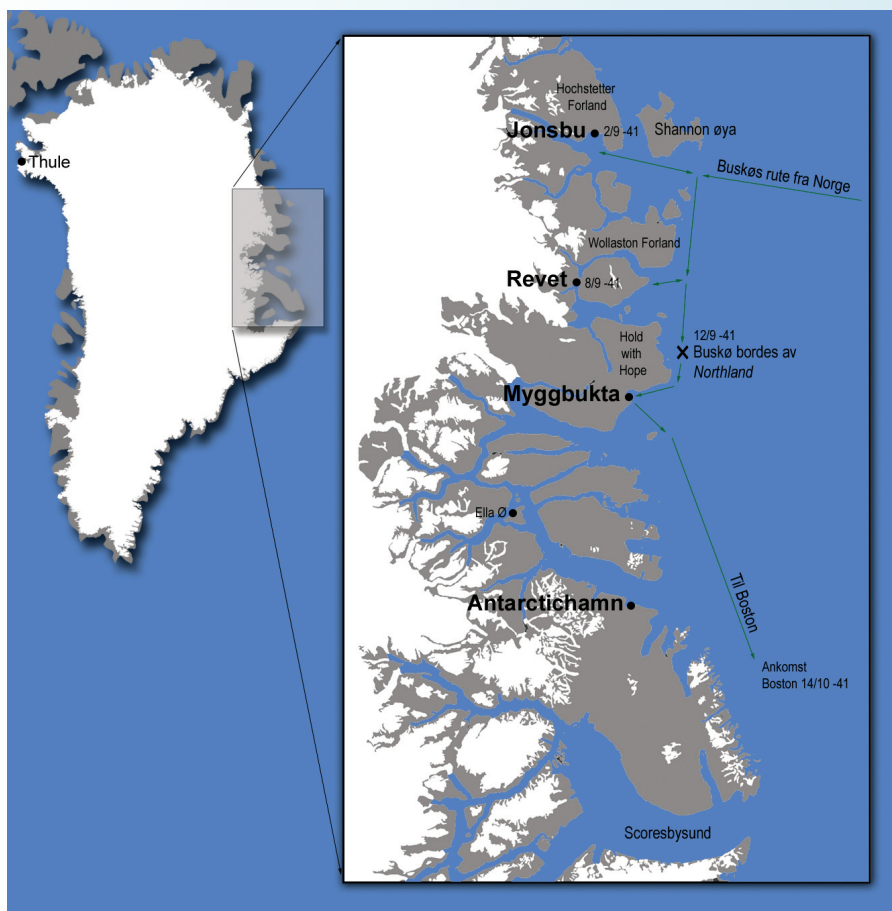
The following list contains names and professions of those who have been on the staff the expeditions in 1937—1941 and also of scientific collaborators not taking part in the expeditions. The year of birth and death and year of participation in the expeditions are given.

Norwegian.

- Aaseth, Sverre, b. 1899. Wireless operator and meteorological observer Torgilsbu 1937—38.
- Askheim, Thor, b. 1889. Topographic surveyor, Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser. Topographic surveyor Svalbard (Hopen) 1938.
- Baashuus-Jessen, Johannes, b. 1887, d. 1945. Herdbook Registrar. Author of *Meddelelser Nr. 28, 36.*
- Barca, Emil Toni, b. 1888. Lektor at Akers komm. gymnasium. Examination of zoological material.
- Bogstrand, Olav, b. 1888. Skipper of S/S "Veiding" South-East Greenland (Torgilsbu) 1938.
- Botten, Kristian Odd, Lieutenant of the Reserve, Norwegian Navy, b. 1910. Ship's officer and assistant hydrographic surveyor Svalbard waters 1939.
- Brandal, Johan Petersen, b. 1888. Skipper of S/S "Veslekari" 1940.
- Bradley, Jacob, b. 1907. Wireless operator North-East Greenland 1941.
- Christoffersen, Harald, b. 1909. Wireless operator Svalbard 1938.
- Dahl, Eilif, b. 1916. Examination of botanical material.
- Engeset, Sivert, b. 1895. Skipper of M/C "Brandal" South-East Greenland (Torgilsbu) 1937.
- Fidjeland, Tom, b. 1910. Wireless operator and meteorological observer Torgilsbu 1940.
- Gjæver, John Schjelderup, b. 1901. Secretary, Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser. Leader North-East Greenland 1937, 1938, 1939, 1940.

og lurte på om han var interessert i å bli med som meteorolog og radiooperatør. Bradley bad om mer informasjon, men ble fortalt at han måtte reise til Oslo for å få dette. Weiler gav ham så ganske enkelt en togbillett, og neste dag var 26-åringen på vei over fjellet til Oslo. Over fire tiår ville gå før han kunne se Bergen igjen. Ved ankomst i Oslo gikk Bradley direkte til Gestapos hovedkvarter på Viktoria Terrasse. I løpet av de neste fem dagene undergikk han en innføring i grunnleggende meteorologi og håndtering av radio. Opplæringen foregikk i et *privat-hus* (Simonsen 1941a) mellom kl. 8 om morgenen og 7 på kvelden. Instruktørene pratet bare tysk, men gjennom sin tid som sjømann hadde han lært nok tysk til å forstå instruksjonene han mottok. Kjernen i oppdraget var å innhente enkle værobservasjoner kl. 0500, 0800, 1200 og 1900 hver dag og å formidle disse til tyskerne, kun kryptert gjennom ett omsetningssystem *av de mest enkle brukt i kryptografi*. Han fikk også en liten pistol med 40-50 skudd.

Seks dager etter at han først ble kontaktet av tyskerne i Bergen satt Iacob Bradley så på et fly nordover for å gå om bord i

Kart over Grønland med de fleste steder nevnt i historien markert. Ruta til Buskø er indikert med grønne piler og aktuelle datoer.

Buskø. Flyet landet i Tromsø, hvor Bradley tilbrakte to dager hvor han blant annet skaffet seg klær til overvintringen, siden han ikke hadde hatt tid til å pakke før han forlot Bergen. Tidlig 29. august forlot han Tromsø i ei lita fiskeskøyte og ankom Laukvik hvor *Buskø*s mannskap var i ferd med å komme til hektene etter et fuktig avskjeds slag hos folk i bygda.

Den tyske planen

Den 20. august, to dager etter at *Buskø* forlot Ålesund og la på vei nordover mot Senja, ble Hoel bedt om å møte med Krause igjen. Under dette møtet ble han informert om at Luftwaffe ville sende en radiostasjon og en radiooperatør med på ekspedisjonen. Hoel påpekte at dette kunne sette hele ekspedisjonen i fare, siden de allierte da ville kunne oppfatte den som en tysk operasjon. Han poeng-

terte også at Handelsdepartementet hadde advart mot dette på det sterkeste. Krause avviste alle protestene ved å si at departementet ville måtte bøye seg uansett, da dette var *en affære som bare tyskerne hadde ansvar for*.

For å få sitt på det tørre skrev Hoel neste dag til Krause hvor han igjen protesterte og atter trakk frem avtalen mellom Handelsdepartementet og Arktisk Næringsdrift om at ingen landbasert radiostasjon skulle taes om bord i *Buskø*. Krause svarte ikke på denne henvendelsen, men fem dager senere kontaktet han Hoel og gav ham navnet på telegrafisten. Sannsynligvis misforstod Hoel navnet og trodde telegrafisten var en tidligere bekjent av litt ullen pålitelighet. Hoels versjon av den tidligere nevnte telefonsamtalen med Devold i Harstad var at han ville

advare Devold slik at han kunne være på vakt i forhold til denne karen.

Ankomst til Grønland

Etter at radioutstyret var trygt om bord, forlot *Buskø* Laukvik morgenen 29. august, gikk forbi Hekkingen fyr og ut over Atlanteren. Krause hadde forlangt at koffertene med radioutstyret skulle lagres på dekk slik at de lett kunne dumpes overbord om amerikanske eller allierte fartøy bordet skuta. Mannskapet aksepterte Bradleys tilstedeværelse på skuta uten åpent fiendskap, men noen varme var det heller ikke. Han ble for eksempel ikke tildelt noen plass å sove og få av ekspedisjonsmedlemmene innrømmet senere å ha pratet med ham på overfarten. Etter som dagene gikk ble Bradley klar over at ingen om bord på forhånd hadde vært klar over at han eller tyskerne var involvert i ekspedisjonen. Han følte seg forrådt og ga uttrykk for dette til besetningen. Under opplæringen i Oslo hadde han bedt om å få møte med Hoel og NSIU, men tyskerne hadde sagt at det ikke var tid og at alt uansett var klarert med NSIU allerede. Bradley skulle senere, etter å ha innsett at dette var en grumset affære, uttrykke anger for at han så lett hadde blitt med (Simonsen 1941a).

Turen over Atlanteren gikk glatt, og innen 2. september var *Buskø* gjennom drivsbeltet som strømmer ut fra Polhavet gjennom Framstredet og ned langs østkysten av Grønland. Straks etter dette gikk de nord til Petersbukta og 2. september ble Bradley satt av med sitt meteorologi- og radioutstyr sammen med to fangstmenn og alt deres utstyr. En bør må ha blitt løftet av Devolds skuldre. Men lettelsen kom bare til å vare en god uke.

Bradley ble satt i land i Petersbukta sammen med de to fangstmennene som hadde planlagt å bruke fangsthytta Jønsbu som base for den kommende sesongens aktiviteter. Bradley påstod senere at han monterte radiostasjonen i

Det amerikanske kystvaktsskipet USCGC Northland utrustet for den såkalte Grønlandspatroljen opprettet etter direkte ordre fra den amerikanske presidenten. (Gjengitt etter tillatelse fra U. S. Coast Guard Historian's Office.)

løpet av de ti dagene de tilbrakte i Petersbukta, men at han ikke begynte å rapportere været. Merkelig nok påstod en av fangstmennene at Bradley ikke satte den sammen (Simonsen 1941a). Også Devold kom senere til å påstå at stasjonen ikke engang var pakket ut fra koffertene (Stordalmo 2006). Bradley følte ikke direkte uvennskap fra fangstmennene, men de hjalp ham ikke med utstyret og gjorde det klart at han ikke ville få noe av deres utbytte fra fangsten. Den lille gruppen menn i uanselige Jonsbu må stoisk ha akseptert kortene skjebnen hadde delt dem og påbegynt forberedelsene til den lange, mørke og kalde grønlandske vinteren som lå foran dem.

Amerikas første fangst i 2. verdenskrig

Et memorandum til USAs president Roosevelt fra admiral J. R. Beardall, datert 18. september 1941, begynner på følgende vis (hele memorandumet kan sees i figuren): *The substance of recent reports received from Commander Task Group 6.5 (Northeast Greenland Patrol, NORTHLAND, NORTH STAR, BEAR), is of possible interest to the President. The sixty ton Norwegian steamer BUSKOE, chartered by Norwegian expedition headed by Halvard DeVold, was boarded by U.S.C.G. cutter NORTHLAND at Myggbukta on 12 September. There was a crew of ten, with 11 passengers, all of whom were Norwegians and one of whom was a woman. Personnel carried the usual hunting guns and stated they left Norway 29 August and arrived Greenland on 4 September. Information elicited indicated that three men and radio transmitter had been left at Peter Bay, two men at Cape Maurer and one at Revet, with the remaining passengers to be landed at Myggbukta, Cape Humbolt and Havna. The BUSKOE was held pending further investigation and*

the NORTHLAND proceeded to Peter Bay to remove radio station before ice closed in. The Greenland Government was informed at this time. Apparently the Norwegian government in London had no knowledge of this expedition.

I hans upubliserte memoarer fra tiden som løytnant om bord i USCG North Star, forteller den nå pensjonerte kaptein David Sinclair om oppdagelsen og den påfølgende oppbringingen av Buskø: *En av danskene stasjonert på værstasjonen Ella Ø var ute og stelte fangstredskapene sine da han så en tråler på vei opp en smal fjord. Han skyndte seg tilbake og rapporterte til oss. Vi gikk umiddelbart opp samme fjord og fant at skuta hadde stukket av. De hadde gått rett inn i hendene til USCG Northland. Det var en norsk tråler ved navnet BUSCOE. Det var 27 personer om bord, for det meste danske jegere og norske fangstmenn, og en kvinne som sa hun var en sykesøster. Det ble også funnet moderne sendeutstyr som kunne ha blitt brukt til å sende værmeldinger og informasjon om alliert båttrafikk til tyske ubåter og akse-kontrollert territorie.*

Northland, USCG Bear og USCG North Star utgjorde til sammen den amerikanske marines Nordøstgrønlands Patrulje, som var under kommando av Kommander E. H. Smith i den amerikanske

kystvakten. Patruljen ble til etter direkte ordre fra den amerikanske president. Sommeren 1941, i et hemmelig memorandum til leder av marineoperasjoner (Chief of Naval Operations), skrev president Roosevelt: *Jeg tror nazistene vil forsøke å etablere værstasjoner på øst-kysten av Grønland, sannsynligvis i nærheten av Scoresbysundet. Jeg foreslår at du tar Northland, Bear og et annet isgående fartøy og patruljerer øst-kysten av øya for å forhindre at de setter opp værstasjoner, baser eller andre militære installasjoner.* (Sitert fra minnet av Charles W. Thomas, siden krigstidens sikkerhetsanordninger umuligjorde en direkte avskrift av ordren (Thomas 1951))

Et nattraid på Jonsbu

Om bord i Northland innrømmet Devold og Buskøs kaptein at de hadde satt iland tre menn med en radiostasjon i Petersbukta ei god uke tidligere. Om de gjorde dette uoppfordret og frivillig var et spørsmål flere ville ha svar på senere, spesielt under de kommende forhørene i Boston. Uansett, Northland ankom Petersbukta på natta, og sendte ut en styrke på ti mann under ledelse av løytnant Leroy McCluskey.

Bradley og de to fangstmennene ble funnet sovende i hytta og brakt om bord i Northland. Noen kilder påstår at Bradley

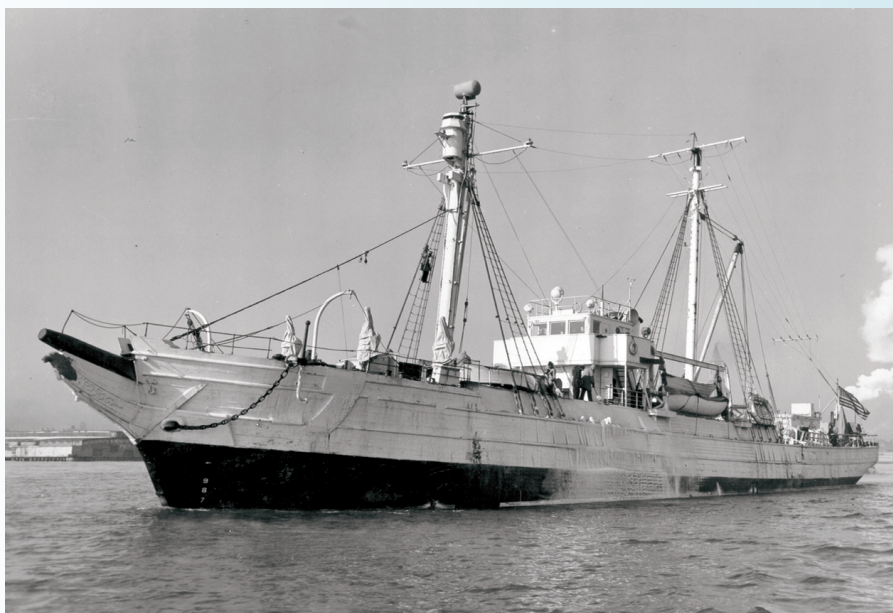
Den norske fangsthytta Jonsbu ligger i Petersbukta på Øst-Grønland. Bildet er fra 1939, og viser antenner som Bradley senere ville nevne at han benyttet når han satte sammen radiosenderen. (© Norsk Polarinstiutt.)

under dekke av å ville lage te til "de besøkende" forsøkte å brenne en hemmelig tysk kodebok og tyske instruksjoner. Selinger (2001) avviser denne historien som rent oppspinn. Den eneste "kodeboka" Bradley hadde med var den samtidige romanen *Det blåser fra Dauingfjell*, som han skulle basere enkrypteringen av vær-

meldingene på. Radioutstyret ble brent av amerikanerne.

I'm an alien, I'm a legal alien?

Mannskap fra *Northland* tok over *Buskø*, og nordmennene ble overført til *Northland* og senere til *Bear* som brakte dem og *Buskø* til Boston. Peter Sætre, som

var med *Buskø* som matros og som etter krigen etablerte seg i Canada, forklarte senere til sin venn Helge Ødegård at med sin underlegne marsjhastighet ble *Buskø* tjoret til siden av *Bear* og bokstavelig talt dradd de 4800 kilometerne fra østkysten av Grønland til Boston i USA.

*Buskø*s ankomst i Boston 14. oktober 1941 ble heftig omtalt i både lokale og nasjonale medier. Dagen etter var historien gjengitt i mange amerikanske aviser, om enn i noe varierende grad av nøyaktighet. Storavisa *New York Times* rapporterte: *Brings seized ship from Greenland: [USCGC] Bear [...] Lands 21 prisoners, Nazi operatives, at Boston: Woman and boy included*. Kvinnen var kona til en av fangstmennene som skulle bli med en sesong, en ikke uvanlig praksis på den tiden. Neste dag fulgte samme avis opp med en ny historie om *Buskø*-saken: *21 Norwegians held in seized ship case: Authorities at Boston are silent on fate of crew aiding Nazis*.

I det amerikanske ukentlige nyhetsmagasinet *TIME Magazine*, som kom ut den påfølgende mandag, 20. oktober 1941, var hendelsen omtalt under tittelen *No Trafalgar, No Jutland*, for å kontraste denne første amerikanske trefning i andre verdenskrig med mer grandiose åpninger til store kriger. Uka etter, mandag 27. oktober, i en historie med den snedige overskriften *Prisoners of Defence* (Forsvarsfanger), berørte magasinet igjen *Buskø*-saken. Denne gang satte journalisten fokus på den besynderlige juridiske status til fangene. Siden USA ikke offisielt var i krig med Tyskland (eller Norge for

Den tidligere så stolte skuta *Bear*, bygget i 1874, her sørgelig nedrigget til tjeneste på Grønland i sine siste år i aktiv tjeneste. (Gjengitt etter tillatelse fra U. S. Coast Guard Historian's Office.)

Bilde av Jonsbu, som viser mannskap fra den amerikanske kystvakta som brenner den tyske radiostasjonen Bradley hadde med seg. (Fotograf ukjent. Gjengitt med tillatelse fra Peary-MacMillan Arctic Museum, Brunswick, USA.)

den saks skyld), skapte nok stillingen til fangene fra *Buskø* og Petersbukta hodebry i det amerikanske lov-byråkratiet. Dette poenget lot ikke den sarkastiske TIME journalisten gå fra seg: *Hva er fangenes status? Er de krigsfanger eller, siden USA ikke er i krig, fanger av fred? Hvilken lov holder dem i fengsel? Det uforlegne Justisdepartement, som jo vet mye om loven, bestemte glatt at "Buskøs" mannskap kunne bli holdt 'fordi de ikke hadde gyldige reisedokument.'* (TIME magazine 1941). Derfor ble merkelig nok fangene fra det USAs militære ledelse senere ville kalle USAs første militære fangst under andre verdenskrig (se f.eks. Thomas 1951) anholdt fordi de ikke hadde de korrekte innreisedokumenter.

Kystvakten og FBI hadde forhørt alle om bord i *Buskø* etter praingen i løpet av de første dagene i Boston. Fra 21. oktober og tre dager til ende ble alle forhørt på nytt av de norske myndighetene i USA. Fra referatene kommer det frem at forhørskomiteen forsøkte å få klarhet i fire hovedspørsmål rundt hvert besetningsmedlem. Kjente de til de tyske planene om å få med en radiostasjon før avgangen fra Laukvik? Hadde de mistenkt at Devold ante noe om dette? Var de eller Devold medlemmer i NS? Hva ønsket de nå, etter å ha unnsloppet fra Norge, å bidra med? Det viste seg at ingen av ekspedisjonsmedlemmene innrømmet å ha noen som helst knytning til NS og de kjente heller ikke til Devold eller om han var NS-medlem eller på annet vis i ledtog med tyskerne. Referatene viser at alle fangene nå var ivrige til å på alle mulige vis å delta i frigjøringen av Norge.

John Giæver, som tidligere nevnt ble internert i England etter at *Veslekari* ble praiet sommeren før, hadde nå klart å

bli engasjert ved det norske konsulatet i New York. Han ble sendt opp til Boston og deltok på alle de norske forhørene. Alle ekspedisjonsmedlemmene ble løslatt nesten umiddelbart etter avhørene. De ble vurdert som *gode nordmenn*, eller som Peter Simonsen, en sentral person i forhørene, uttrykte det i sin konklusjon til det norske konsulatet i New York: *De øvrige om bord kan det, etter det inntrykk jeg fikk, ikke være noen betenkelighet ved å sette i frihet. Endel av disse gjorde et meget godt inntrykk.* Etter å ha navngitt disse siste, legger han usjenert til: *For enkelte av de andres vedkommende har jeg vanskelig for å forstå hva de egentlig kan brukes til.*

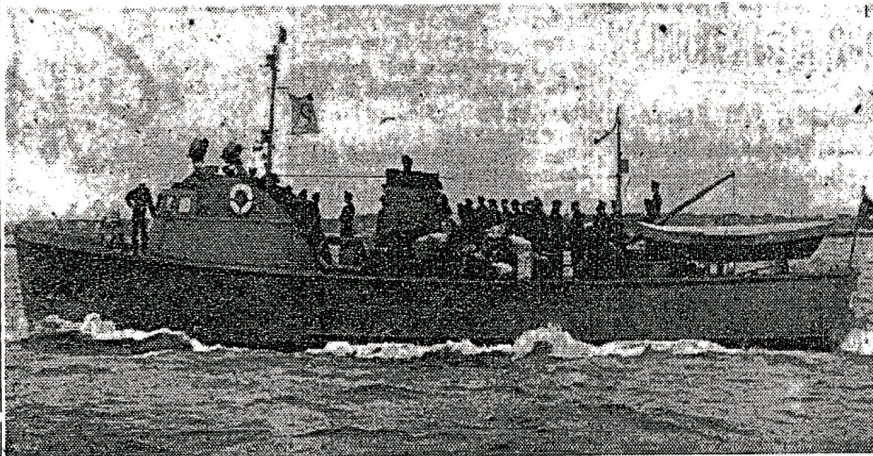
Om Bradley rapporterer Simonsen at siden han hadde innrømmet å løpe tyskernes ærend ved å opprette en radiostasjon på Grønland, så er dette *naturligvis tilstrekkelig til at vi kan fastslå at det fra norsk side ikke kan gjøres noe for å få mannen satt i frihet. Jeg forstår at fotostatiske kopier av de forskjellige papirer han hadde med seg, vil bli sennt til London, da der jo der nevnes endel navner, således at papirene kan være av interesse for vårt etterretningsvesen.* (Simonsen 1941b). I evalueringen av Devold var Simonsen mindre sikker. Hovedproblemet var at Devold hadde gitt et sterkt forsvar av og

støtte til Adolf Hoel og at han ikke helt hadde klart å gjøre rede for ekspedisjonens grunnlag. Uten å egentlig begrunne hvorfor, så følte Simonsen at det var usannsynlig at Devold ikke kunne vite noe om radiosenderen på forhånd. Som han uttalte det: *I og for seg er det mulig, som han [Devold] forklarer, at Svalbardkontoret anså det så ønskelig å få manifestert de norske interesser på Grønland at man har skrappt sammen de fangstfolk man har fått tak i og sennt dem avsted, og at det tyske arrangement med radiostasjonen er så improvisert som Devolds og Bradleys forklaring gir inntrykk av. Men helt overbevisende er denne forklaring ikke.* (Simonsen 1941b). Til tross for dette konkluderte Simonsen at *[f]jorsåvidt er mitt inntrykk at det ikke skulle være farlig å gi ham fri.* Gitt fri ble han derimot ikke.

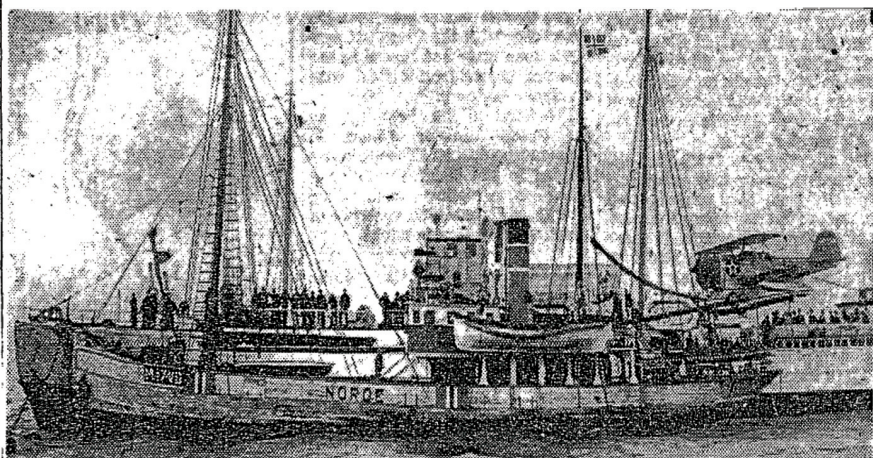
Buskø-saken som propagandaverktøy

Buskø-affæren ble brukt på mange vis i de første etterkrigsårene. Fra et amerikansk perspektiv hadde mytologien knyttet til den første fangsten i den andre verdenskrigen en åpenbar propagandafunksjon. En versjon overdrevet til det nesten latterlige ble publisert i Kurt Singers *Spies and Traitors of World War II* (Singer 1945). Her finner man nazi-agenter fra *Buskø* som forsøker å bestikke sine amerikanske fangevoktere (som patrio-

NAZI RADIO EXPEDITION TO GREENLAND ENDS IN U. S.

A United States Coast Guard cutter speeding through Boston Harbor with members of the crew and personnel of the seized Norwegian ship Buskø after their removal from the U.S.S. Bear, which brought them from Greenland, where they had planned to establish a German radio station.

The sixty-one-ton Buskø, under Norwegian registry, entering harbor in tow of the Bear (background)
Associated Press Wirephotos

tisk parerte med *Mac, du could us nicht briben, wir are Americans*), og et Buskø-mannskap som hysterisk lærer *Quisling-flagget, ellers kjent som solkorset* idet skuta ankommer Boston havn. Kystvakten må også ha hatt ekstremt kjappe skuter til sin disposisjon, siden det i følge Singer bare tok et par timer fra skuta var oppbrakt på Grønland til den ble tauet inn på havna i Boston. Vel inne i havna begynte mannskapet på *Buskø* å rope ut: *Vi er ikke quislinger. Vi er ikke nasister og en kunne se det var et veldig oppstyr om bord. Det var bare noen få tyskere.* Faktum er at det var ingen tyskere om bord, men Singer fortsetter: *De få tyskerne blant fangene var tause og mutte* (Singer 1945).

Mer interessant er versjonen som den norske krigsflygeren Bernt Balchen serverer i sin *Bernt Balchen og flygerne på Grønland*. Muligens så han det som en patriotisk manøver å forsøke å løse båndene mellom *Buskø* og Norge, for i hans glitrende vridde versjon av episoden er lille *Buskø* fra vestlandet blitt en *tvilsom dansk isbryter* (Balchen et al 1944, side 39). Hvorfor ikke legge skylden på Norges erkefiende på Grønland, Danmark? I Balchens fortelling er *Northland* kontrollert av kapteinløytnant *McCluskey*, som blir fortalt av det danske *Buskø*-mannskapet at de har ilandsatt en radiostasjon lenger nord: *McCluskey satte kursen mot det oppgitte sted, gikk i land med en tungt væpnet kystvaktkommando en natt det*

Faksimile fra side 3 i New York Times, 14. oktober 1941, som viser patruljebåten som bringer Buskø-mannskapet inn i Boston havn (over) og Buskø fortøyd til siden av USCGB Bear på vei inn i Boston havn (under). Gjengitt med tillatelse fra The New York Times Co. © New York Times.

var snøstorm, og tok til fange omkring tyve tyske soldater i uniform som lå og sov i køylene sine. Det ville vært interessant å se noen forsøke å romme 20 uniformerte soldater inne i lille Jonsbu - og ikke minst å se dem forsøke å falle i søvn stuet som sardiner.

Hvem visste hva?

Som tidligere nevnt var kommunikasjonen mellom Adolf Hoel og Werner Krause nokså tett i opptakten til ekspedisjonen. I det tildels klare lyset man i ettertid kan betrakte saken i, så virker det som at interessen som Krause viste burde ha gitt Hoel et hint om at tyskerne kanskje kunne ha sine egne intensjoner med ekspedisjonen. Uansett, 20. august avslørte tyskerne sine planer til Hoel da de informerte ham om at det ville bli en tyskkontrollert radiostasjon og telegrafist med på ekspedisjonen. Hoel kom senere flere ganger til å benekte at han visste om at tyskerne forsøkte å få med en radiostasjon og telegrafist til Grønland før etter *Buskø* hadde dratt fra Laukvik. En slik benektelse er å finne i Hoels selvbiografi, som ble publisert etter hans død (Hoel 1977). I denne refererer han til Bradley som *en radiotelegrafist som tyskerne hadde fått lurt om bord uten at jeg hadde anelse om det.*

Et annet eksempel kommer fra korrespondanse etter krigen med den svenske geologiprofessoren H. W:son Ahlmann, som anonymt hadde tipset norske myndigheter om Hoels samarbeid med tyskerne i *Buskø*-affæren. I en miks av sinne og vantro skriver Hoel et strengt brev til Ahlmann: *Så det var altså De, herr Professor Ahlmann, som var den anonyme angiver som i desember 1943 ga den norske overrettsakfører Bj. Sundt meddelelse om at jeg skulle ha begått landsforrederi*

ved å medvirke til å sende en tysk radiostasjon til Grønland. Jeg vegret meg i det lengste for å tro at det var Dem, men da jeg ikke kjente til at jeg hadde noen fiender blant svenske vitenskapsmenn[...]. Som gammel kjenning og samarbeidspartner hadde Hoel i starten vondt for å tro at Ahlmann kunne ha sveket ham slik. Utover i brevet, når Hoel forsøker å klargjøre sin rolle i Buskø-saken, skriver han: *Dagen før skipet skulde gå kom en tysk gestapist til Laukvik og tvang ombord en radiostasjon og en telegrafist, som skulle sende meteorologiske meldinger til det tyske luftvåpen. Jeg hadde intet kjennskap hertil og fikk først underretning herom da skipet var i rom sjø* (Brev fra Hoel til Ahlmann, 27. juni 1949).

Basert blant annet på Hoels korrespondanse med Krause før Buskøs avgang fra Laukvik og fra Hoel og Devolds uavhengige referanser til telefonsamtalen i Harstad, så er det klart at Hoel var informert om at tyskerne kom til å sende med en radiostasjon for å gi tyskerne værmeldinger fra Grønland. I hvor stor grad Hoel samarbeidet med tyskerne og om han hadde sympati for tyskernes handling i denne saken vites ganske enkelt ikke. Hoel var en hjelper til de han følte ansvar for (se Barr (2003), s 232-233). Et kynisk spill med skjebnene til Buskøs mannskap og fangstmennene ser ut til å være i direkte konflikt med Hoels hjelpsomme og omtensomme natur. Et sannsynlig scenario er at Hoel følte at om nå Buskø ble bordet av britiske eller amerikanske styrker utenfor Grønland, så ville ubeliegheten for folka om bord i Buskø være mindre enn problemene de syv fangstfolkene som allerede lå på østkysten av Grønland ville få om de ikke fikk forsyninger denne sommeren. De nasjonale interessene som stod på spill medvirket helt sikkert også i Hoels beslutningstaken sommeren 1941.

Når det gjelder Hallvard Devold så ser det ut til at han igjen ble en brikke i et større spill. Denne gangen, i motsetning

til under småkranglingen med Danmark over Grønland i 1931, kom det til å koste ham dyrt. Det er vel sannsynlig at han, gjennom Hoel, var klar over tyskernes interesse i detaljene rundt ekspedisjonen. Om han var klar over de tyske intensjonene bak denne interessen er en annen sak. Kanskje han slo seg med ro med tanken om at tyskerne bare ville sørge for at ekspedisjonen ikke bare var et dekke for enda en rømning fra det okkuperte Norge. Når til slutt telefonsamtalen med Hoel avdekket tyskernes planer om å få en agent om bord, visste han bedre, og kunne tatt steg for å distansere seg fra ekspedisjonen. Det gjorde han ikke. I følge referatene fra de norske forhørene i Boston uttrykte Devold at *Han visste for meget til å prøve å gjøre opphevelser. Han måtte anse seg helt bundet av sin kontrakt* (Simonsen 1941a). I et telegram til Adolf Hoel dagen før avreise fra Laukvik gjorde Devold det klart overfor Hoel at *det hele var blitt en forbandet affære* (Simonsen 1941a).

Det er vanskelig å se en klar strategi bak tyskernes handlemåte i denne historien. Hele tilretteleggingen ser ut til å være tilfeldig og i siste øyeblikk. Kontakten med Bradley, som i følge ham selv ikke hadde noen trening i radiosending eller meteorologi, ble, igjen ifølge ham selv, først opprettet i midten av august, og Buskø forlot Laukvik 29. august. Videre, han fikk kun et fem dagers kurs i meteorologi og telegrafi, en særdeles begrenset introduksjon til emnene. Med dette som ballast skulle han drive en værstasjon mens han samtidig skulle overleve i den arktiske vinteren med to ikke-NS fangstmenn i ei lita koie. Selinger (2001) trekker også frem at planen om å etablere en værstasjon ikke var kjent for den tyske marinen. Kanskje var det tyske engasjementet et forsiktig stikk for å teste nivået av den amerikanske tilstedeværelsen på Grønland? Dette passer for så vidt med at Obersturmführer Krause hadde som sitt arbeidsfelt etterretning mot England og USA (Pryser 2001). Når Hoel og Sme-

dal tidlig i planleggingsfasen kontaktet tyske myndigheter i Norge for å be om tillatelser og støtte, hadde myndighetene uttrykt bekymring mot å åpne opp en ny front med åpen konflikt med amerikanerne.

Denne forklaringen blir for så vidt tildels støttet av at tyskerne forklarte til Bradley at de kunne ha brukt en trent tysker, men siden det var en norsk ekspedisjon måtte det også være en norsk operatør. Krause og hans overordnede SS-Hauptsturmführer Hermann Seibold kan muligens ha tenkt at om værstasjonen ble oppdaget, så ville det være vanskelig for amerikanerne å linke denne direkte til tyskerne. Om man dømmer etter mediesirkuset som fulgte i kjølvannet av Buskø etter at skuta seilte inn i Boston havn, så ser ikke dette ut til å ha slått til. USA brukte avsløringen av tysk aktivitet på Grønland for det det var verdt i oppbyggingen av opinionen mot Tyskland før USA til slutt kom med i andre verdenskrig.

Epilog

I sjøfartshistoriske sirkler i USA verserer historien om Buskø, og i følge disse forlot aldri Buskø Boston havn. I *The fury of the Seas* av Edward R. Snow (1964) omtales Buskøs skjebne som dette: *Moored off Spectacle Island, Boston, the captured craft "Buskø" sank to the bottom some time later. It is said, although this is disputed, that her hull still shows at low tide off the island.* Denne litt småromantiske versjonen stemmer nok ikke. Den 15. januar 1942 ble Buskø frisluppet fra amerikansk varetekt, og rekvirert av den norske regjeringa i London. I perioden april 1942 til september 1994 ble skuta så bortleid til US War Shipping Administration. Skuta ble endelig frigitt tilbake til rederi i september 1945. Buskø returnerte så til Norge, etter et havari utenfor St. Johns, Newfoundland, og gjennomgikk grundig restaurering i 1950. I 1952 inntraff katastrofen da en orkan rufset over Vestisen. Sammen med fire andre skuter gikk Buskø ned i drivisen med fullt mannskap.

Buskø i dravis utenfor Nord-Øst Grønland (Gjengitt med forfatters tillatelse fra Ottesen's Ishavsskuter III (2001))

Totalt 79 menn fant en våt grav i denne katastrofen som etterlot 46 koner og 98 farløse barn i Norge (Ottesen 2001).

I følge slektninger i Norge ble Iacob Rytter Bradley stilt for retten i USA, men han ble ikke dømt. Han fikk tre måneders midlertidig visa i USA, men av åpenbare grunner valgte han å ikke returnere til Norge. Han forsvant under jorden i USA i to år før han fikk hyre på et skip som skulle til Uruguay, hvor han bodde et par år som sjømann. Han slo seg til slutt ned i Sverige hvor han opprettholdt kontakt med familien i Norge. Andre kilder vil ha det til at han ble dømt og satt i fangenskap i USA i 7 år før han til slutt ble løslatt (Stordalmo 2006; Pryser 2001). Av frykt for eventuell sak mot han i Landssvikoppjøret satte han ikke fot på norsk jord før sommeren 1979. Han døde i 1999. Hallvard Devold ble internert i England til slutten av krigen. Han oppsøkte aldri polare strøk igjen, og døde i 1957.

Adolf Hoel mistet alle offisielle posisjoner i NSIU og professoratet ved Universitetet i Oslo som ble tildelt under krigen ble ikke anerkjent etter krigen. *Buskø*-ekspedisjonen var i utgangspunktet med i anklagene mot ham i landssvikoppjøret, men ble ikke med i den endelige tiltalen (Stordalmo 2006). Hoel ble, til tross

for at han i dommen ble rost for sin norske innsats under krigen, dømt under landssvikoppjøret for sitt NS-medlemskap og fordi han ble innsatt av tyskerne som rektor ved Universitetet i Oslo. Han døde i 1964 etter skadene fra en trafikkuulykke.

KILDER

JEG FIKK MANGE GODE TIPS, RÅD OG PEKERE FRA SUSAN BARR, ERLING BAKKEN SELNES, FRANZ SELINGER, EINAR-ARNE DRIVENES OG PETER SCHMIDT MIKKELSEN. LEIV IGOR DEVOLD, EIRIK DEVOLD OG MEDLEMMER AV BRADLEY-FAMILIEN GAV MEG PERSONLIGE VERSJONER AV HOVEDPERSONENE I HISTORIEN. HELGE ØDEGÅRD, WEBJØRN LANDMARK OG KRISTIAN EIKREM HJALP MED Å KLARE OPP I DEN VIDERE SKJEBNEN TIL *BUSKØ* OG HENNES MANNSKAP. ANN KRISTIN BALTO VED NORSK POLARINSTITUTTS BILDEARKIV VAR SOM VANLIG TIL STOR HJELP I SØKEN ETTER BILDER. TAKK TIL US COASTGUARD HISTORIAN'S OFFICE OG DR. WILLIAM H. THIESEN FOR BILDER AV DE AMERIKANSKE KYSTVAKTSKIPENE.

REFERERTE KILDER

- Balchen, B., Ford, C. and Lafarge, O. *War Below Zero* London 1944
- Barr, S. *Norway - a consistent polar nation?* Oslo 2003
- Blom, I. *Kampen om Eirik Raudes land* Oslo 1973
- Hoel, A. *Et oppgjør med landsmenn* Oslo 1951
- Hoel, A. *Mitt liv i og for polartraktene* Oslo 1977
- New York Times *21 Norwegians held in seized ship case*, 16. oktober 1941
- New York Times *Brings seized ship from Greenland*, 14. oktober 1941
- Odsbjerg, A. *Nordøstgrønlands slødepatrulje 1941-1945* København 1990
- Ottesen, J. *Ishavsskuter III* Ullsteinvik: Fotoarkivet 2001
- Pryser, T. *Hitlers hemmelige agenter: Tysk etterretning i Norge 1939-1945* Oslo 2001
- Selinger, F. *Von "Nanok" bis "Eismitte": Meteorologische Unternehmungen in der Arktis 1940-1945* Berlin: Schriften des Deutschen Schiffahrtsmuseums 2001
- Simonsen, P. *Referat fra forhør av Buskø-besetningen i Boston*, fra de private arkivene til Peter Simonsen, "PA1298 Peter Simonsen, S/S Buskø Report"-folder. Riksarkivet i Oslo 1941a
- Simonsen, P. *Brev fra Peter Simonsen til generalkonsul Rolf A Christiansen i New York*, fra de private arkivene til Peter Simonsen, "PA1298 Peter Simonsen, S/S Buskø Report"-folder. Riksarkivet i Oslo 1941b
- Singer, K. *Spies and Traitors of World War II* New York 1945
- Snow, E. R. *The Fury of The Seas* New York 1965
- Stordalmo, K.E. *Grønlandssakens utvikling under den andre verdenskrig* Mastergradsavhandling, Tromsø 2006
- Sørensen, L.N. *Henry Rudi: Isbjørnkongen* Oslo 1958
- Thomas, C.W. *Ice is where you find it* New York 1951
- TIME magazine *Prisoners of Defense* 27. oktober 1941